

Els darrers canvis viscuts a Europa l'últim quart de segle han provocat un debat intens

Nou mil.lenni, vells pànics

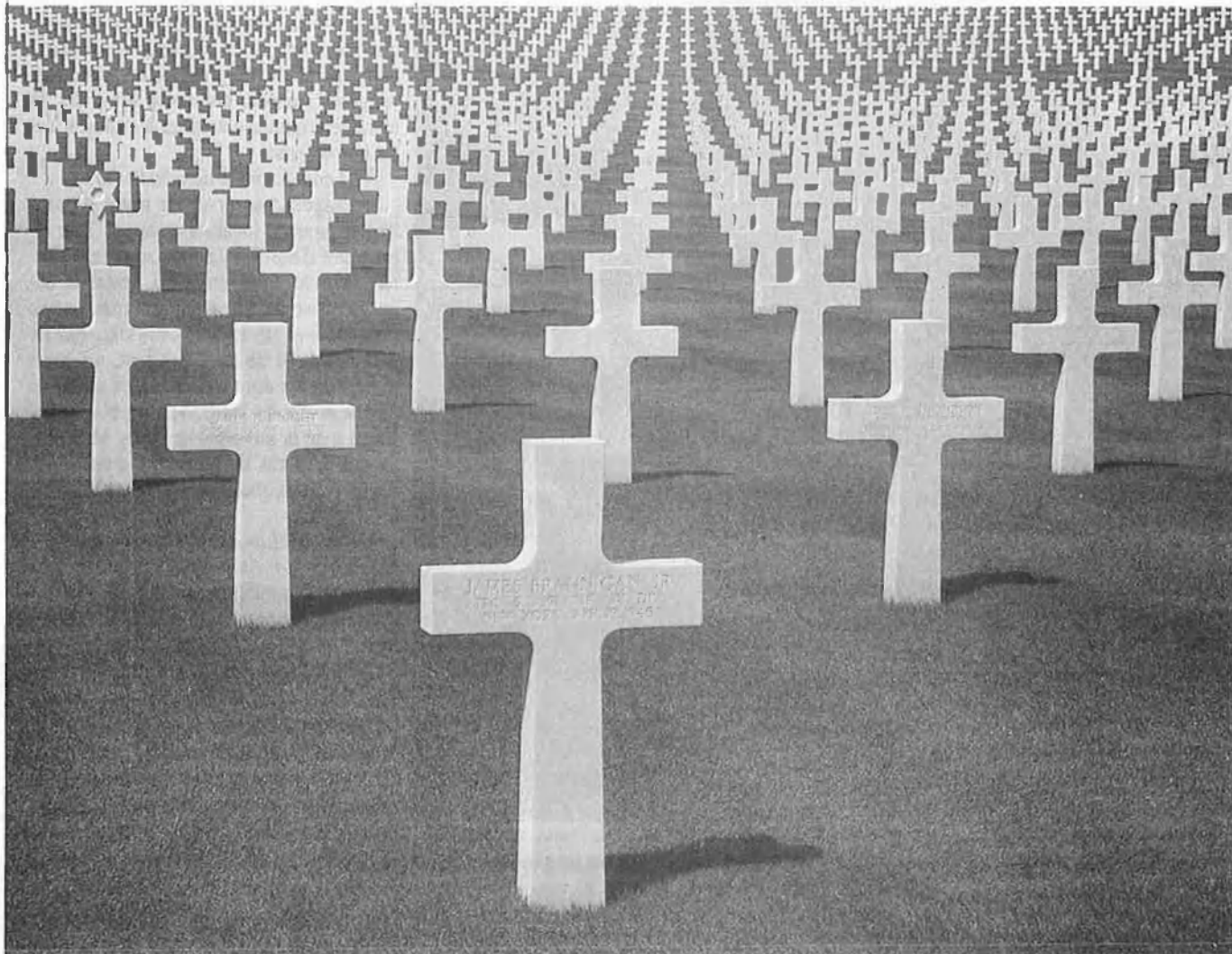
Amb l'acabament del segle i del mil.leni està ressorgint arreu d'occident un vell sentiment d'inseguretat davant un immediat futur que es preveu incert a causa de la crisi de les velles ideologies i l'enfonsament de les preteses alternatives al sistema.

Com és normal, novament la superser-ticció, vella herència de l'Antic Règim, ha reaparegut amb força amb motiu del canvi de mil.leni. Sectes, preteses profetes i organitzacions esotèriques creixen en el món occidental a l'ombra de la incertesa i el desconcert de la població —especialment la més jove— i de la manca d'alternatives per a donar resposta a les contradiccions del sistema.

Més encara quan l'anomenat socialisme real que es pretenia l'alternativa al model de societat occidental i la síntesi superadora del capitalisme fa aigües per totes bandes i la socialdemocràcia no ha esdevingut més que un recanvi en l'administració de la cosa pública i no del sistema.

De fet, des de la més remota antiguitat l'ésser humà ha anat pronosticant suc-

cessivament la fi de cadascuna de les civilitzacions i ha viscut amb l'esperança d'un nou món i millor. Ja Herodot, a l'antiga Grècia vivia preocupat pel *més enllà*, per allò desconegut. Les seves teories i, sobretot, la inquietud per l'*scaton* va tenir gran predicament a la seva època. No es per casualitat que l'escatologia és un element important de la nostra cultura.

Cíclicament, a mesura que finalitza el segle creix la incertesa i el desconcert de la població.

El mateix cristianisme és pròpiament un missatge farcit de mil·lenarisme que ha estat desenvolupat per la teologia catòlica al llarg dels segles. La visió del món en cicles, en edats, o la mateixa idea de la Trinitat corresponen, en certa mesura, a aquesta concepció de la vida que s'ha mantingut viva en la tradició de l'Església, una tradició que en moments determinats –pensem en l'any mil– no tan sols no va saber sostrair-se a la superstició sinó que, fins i tot, la va incentivar. L'era del Pare es va cloure amb l'arribada de Crist i, finalment, amb la vinguda de l'Esperit Sant, es clourà aquest cicle i començarà un nou món, segons els mil·lenaristes cristians.

Precisament en aquesta filosofia s'inspiren durant l'Edat Moderna ordes religiosos com ara els franciscans. Per a ells Amèrica podia representar aquest nou món cobejat i els indígenes d'aquell continent, *el nou home*. Això explica el gran nombre de franciscans que emigren a

aquell continent. Són les tesis de Leonardo Boff paradoxalment contraposades a la praxi dels dominics, en tants aspectes racista.

La por a l'arribada de l'Anticrist ve, doncs, de lluny i fou fomentada inclús per persones de la categoria intel·lectual d'Arnau de Vilanova que durant l'últim decenni del segle XIII, influït per Joaquim de Fiore, es dedicà a teoritzar i va arribar a preveure la data del 1378 en el seu *Tractatus de tempore adventus Antichristi*. La influència de Vilanova sobre Jaume II fou molt notable; tant que, influït per la seva *Confessió de Barcelona*, autèntic assaig escatològic, el rei català organitzà una incursió contra els sarraïns d'Almeria mentre que la derrota de l'Islam era una premissa bàsica dels mil·lenaristes medievals en el camí cap el *nou ordre* i la victòria sobre l'Anticrist. Les seves obres són d'un gran interès, especialment l'*Expositio super Apocalypsi*, ben coneguda pels nous

mil·lenaristes actuals per a qui el vell concepte d'Anticrist revesteix ara noves característiques.

EL NOU MIL·LENNARISME

Certament no tenen avui gaire credibilitat aquestes velles teories, però, no obstant, resulta indubtable l'existència entre els cercles il·lustrats europeus d'un nou mil·lenarisme, tal com queda reflectit en publicacions de prestigi del nostre continent com ara la *Stampa* o *L'Espresso*. Filòsofs com Sergio Quinzio parlen ja d'emergència ambiental: avanç del desert, forat a la capa ozó, inundacions catastròfiques freqüents, deforestació, etc... signifiquen per a Quinzio, un filòsof de profundes conviccions cristianes, que s'acosta una situació apocalíptica a escala mundial només superable amb la intervenció divina. Contràriament, Norberto Bobbio, molt més laic i racionalista, manifesta

El nou mil·lennisme parla d'emergència ambiental i de racionalisme científic aferrissat.

El nou mil.lenni

Com naix en la nostra cultura la creença en la fi del món? ¿Per què hi naix? I, més encara, ¿per què la fi del món ve en un context de pànic, de terror i de por?

Certament una de les poques coses de les quals no hem estat continuadors dels grecs és de la seva concepció circular dels esdeveniments. Avui, i a pesar de Nietzsche i del Big Bang, ens resulta estranya la idea de l'etern retorn. Quan, per altra banda, la naturalesa continua mostrant-se repetitiva i seguint sempre un cercle tancat: matí, tarda, nit: primavera, estiu, tardor, hivern: llavor, planta, flor, fruit, llavor. Aquesta circularitat de la natura dona al poble grec una visió circular de tots els esdeveniments, inclús, doncs, els històrics, tant de la Història en general com de la pròpia vida humana en particular. Naixement, mort, reencarnació.

En aquesta concepció circular de la vida tots som elements d'un procés necessàriament etern i immanent, val a dir, clos en ell mateix, on difícilment podia instal·lar-se la por a la fi, no havent-hi pròpiament fi.

Molt al contrari de tot això, el que tenim ben instal·lat en la nostra mentalitat són dos conceptes el de transcendència i el de linealitat, antagònics als d'immanència-circularitat propis del pensament clàssic.

El canvi de perspectiva el produí el cristianisme. En el cristianisme tota història, la

de cadascú de nosaltres i la de la humanitat sencera, té un començament i tindrà un final. No hi ha repetició. La Història és lineal i s'acabarà.

PERÒ ¿QUAN?

La preocupació pel quan es palpa ja en el mateix cercle de deixebles més propers a Jesús. L'apòstol Pau va haver de sortir també al pas d'interpretacions *catastròfiques* i immediates de la fi del món. El fet, però, que anessin passant els anys —i els segles— sense que la fi s'esdevingués va incitar l'anàlisi dels textos canònics, sobretot el del misteriós últim llibre escrit per l'apòstol Joan on, de forma al·legòrica, revela el procés històric de l'Església. En aquesta Revelació o Apocalipsi diu en el capítol 20 que un àngel del cel encadena Satan per mil anys durant els quals regna Crist amb els seus sants. És el període conegut com el Mil.lenni, després del qual Satan és alliberat de la presó, es desencadena la guerra final i arriba el judici universal.

Aquest va ser l'origen del pànic de l'any mil. Es creia que, passats els primers mil anys de cristianisme, Jesús vindria a inaugurar el seu mil.lenni. D'aquí ve també que es lliga la fi del món amb el concepte de mil.lennarisme.

En la concepció que podríem dir-ne clàssica del mil.lennarisme, la fi del món és vista com a conseqüència d'una decisió de la voluntat divina,

d'acord amb el que va dir el mateix Jesús que el Pare coneixia el dia i l'hora. I aquest visió *voluntarista* s'agermanava amb cataclismes còsmics que preanunciaven la decisió divina. "El Sol s'apagarà, les estrelles cauran".

Però a mesura que, a partir del segle XVII, es va coneixent millor l'univers, es descobreix que els cataclismes que hi poden sorgir no necessiten cap intervenció divina: les estrelles tenen una vida limitada, els cometes i el meteorits han bombardejat el sistema solar des de sempre.

La ciència, doncs, també prediu un lògic final al planeta Terra. És clar que al Sol li queden més de cinc mil milions d'anys de vida normal. Per tant, tot i que aquest final *científic* del planeta serà espectacular, perquè la Terra serà engolida pel Sol, no ens resulta ara per ara gens preocupant, ni resulta, en rigor, compatible amb la fi *profetitzada* que no permet cap càlcul.

Amb tot, que les causes materials serien les desencadenants de la fi va començar a fer impacte a començaments del nostre segle, coincidint precisament amb l'arribada del cometa Halley el 1910.

No es va perdre l'ocasió per a escampar el pànic entre la gent i vendre píndoles *anticometa* i màscares antigàs ja que la Terra havia de travessar la cua del Halley.

Al llarg del segle s'ha mantingut viva l'especulació sobre el que pot succeir l'any

2000, perquè a l'encant mil.lenari de la xifra s'adjunten possibles catàstrofes naturals més lògiques. Des de la Revolució Industrial que ens preguntem quines seran les conseqüències dels fums contaminants. ¿El planeta entrarà en una fase de glaciació, com a conseqüència de la deforestació, o en una fase de calentament per l'efecte d'hivernació?

Mentre discutíem si seran verdes o seran madures, ja tenim el forat a l'ozó. ¿Quina importància té la possible caiguda d'un cometa cada deu mil anys, si nosaltres mateixos ens estem enverinant? ¿Vindrà la fi per culpa del mateix home? Tot el segle tement que una guerra atòmica podia acabar amb tot, i ara que està desapareixent el perill atòmic, descobrim que no havíem d'haver matat els mosquits a l'estiu amb l'esprai, que ens hem estat cavant una fossa a l'ozó, que la contaminació ha fet pujar la temperatura del planeta un quart de grau. Que ningú sap ni el dia ni l'hora, sols el Pare, perquè depèn de nosaltres que ens carreguem o no l'ecosistema. I que sembla ser que ens el carregarem.

¿I què farem? ¿Ens donarà temps perquè els savis calculin la quantitat de matèria de l'univers per saber si hi haurà contracció fins al col.lapse gravitatori que permeti l'*etern retorn* de l'expansió galàctica, o sentirem ja aviat la setena trompeta?

Constantí Mas

que ja ha arribat l'hora de la fi del progrés il·limitat i que només d'aquesta manera la ciència podrà oferir respostes als problemes ambientals que posen en perill la continuïtat del nostre planeta. Aquesta tesi és reforçada per les teories d'altres prestigiosos pensadors com ara Giorgio de Majo.

¿LA FI DEL PROGRÉS?

¿Significa això la fi del progrés? De fet el que sembla segur es que comença a albirar-se la fi de determinada concepció del progrés basat en el creixement indefinit, precisament ara que ha entrat en una crisi probablement irreversible l'anome-

nat socialisme real, el sistema que volia solucionar les contradiccions que, segons Marx, conduirien a l'autoimmolació del capitalisme en tant que el Planeta ni pot produir il·limitadament primeres matèries, ni les fonts d'energia no contaminants són indefinides. Avui, des de l'ultraliberalisme ja apareixen determinades

Conceptes com solidaritat internacional adquireixen un nou protagonisme a mesura que s'acosta el 2000.

argumentacions científiques que qüestionen aquestes premisses, però, en qualsevol cas, el que sembla ara per ara irrefutable és que la capacitat de la Terra d'absorbir residus contaminants no és il·limitada i que ens trobem en un punt relativament proper a la seva saturació a partir del qual pot quedar malmesa irremissiblement la qualitat de vida.

El *World Watch Institute*, dona només un marge de deu anys perquè els governs comencin a actuar si es vol evitar la catàstrofe, i per a Carlo Bernardini, un dels físics europeus més prestigiosos, els intel·lectuals han arribat massa tard a prendre consciència de la problemàtica del medi ambient. Certament, entre el *solo un dio ci può salvare* com clama Quinzio i la indignació tan arrelada en països com el nostre, hi ha una posició mesurada que es troba representada per pensadors com ara Franco Fortini que, al meu entendre, reconduïx el debat cap als paràmetres de l'economia que, en definitiva, és l'element determinant. "La borsa o la vida" titulava significativament un arti-

cle a *L'Espresso* el 19 de març de 1989 on manifestava que l'autèntic problema ecològic és de diners. Per a ell, la deforestació de l'Amazònia, per posar només un exemple, respon a la crisi econòmica del Brasil motivada pel seu deute extern. Arribem, doncs, a la qüestió clau, la solidaritat internacional; un concepte abandonat per les grans potències que es preocupen teòricament pel que representa per a la salut del planeta la desaparició dels seus darrers espais verges però, alhora, són incapaces de contribuir al desenvolupament harmònic d'aquelles nacions que veuen en l'explotació d'aquests recursos la sortida fàcil als seus problemes.

LA CONSCIÈNCIA ECOLÒGICA

Així, doncs, la victòria sobre el nou *Anticrist* només és possible l'any 2000 a partir de la conscienciació ecològica de la humanitat, una conscienciació que en els països desenvolupats només serà possible si, abandonant el fonamentalisme, el moviment ecopacifista sap oferir una alter-

nativa global al sistema més enllà de la seva litúrgia tradicional. Al Tercer Món caldrà demostrar que respecte a la natura i desenvolupament són conceptes compatibles també per a ells. El creixement i la maduració del moviment Verd sembla que es dibuixa ara per ara com la nova esquerra que pot oferir una alternativa a un sistema caduc, una vegada devaluat el marxisme per la incompetència dels que no han sabut aplicar-lo i n'han convertit la pràctica en una autèntica aberració equivalent a la que significà el feixisme respecte al capitalisme. En qualsevol cas és urgent una alternativa creïble, si més no per a demostrar a Francis Fukuyama que som molt lluny encara de la fi de la història pronosticada, per a evitar avanços inoportuns del model neofeixista amb el seu verbalisme populista com succeeix a la RFA i perquè, simplement, no queda cap altra alternativa. Tot això cal articular-ho des del realisme però lluny del catastrofisme que, com assegura Carlo Bernardini, és la malaltia infantil de l'ambientalisme. *Santiago Cucurella*